

Nr 308.

Av herrar **Holmström** och **Carlström**, i anledning av
*Kungl. Maj:ts proposition angående löneroglering för
lärare vid de allmänna läroverken m. fl. statliga
undervisningsanstalter m. m.*

Den löneroglering för lärare vid de allmänna läroverken, som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition nr 271, intager en särställning bland lönerogleringarna i tvenne avseenden. Å ena sidan skall denna löneroglering komma att utgöra den sista större länken i den kedja av regleringar, som successivt överfört det vida övervägande flertalet av statliga befattningshavare på det s. k. kommunikationsverkens lönesystem. Å andra sidan har denna läroverkslärarkårens plats i kön också vid detta tillfälle medfört, att lärarna mera ivrigt än de flesta andra grupper av statens tjänstemän sett fram emot den tidpunkt, då deras löneförhållanden omsider skulle bli reglerade.

Omständigheterna ha fogat det så, att knappast någon löneroglering i vårt land fått kvarstå oförändrad under kortare tid än den, som läroverkens lärare erhöilo 1918. Redan följande års riksdag fann det nämligen rimligt att upphjälpa densamma med s. k. tillfällig löneförbättring, ett faktum, som med all tydlighet visade i huru hög grad regleringen av 1918 hade blivit fördröjd. Vi ha velat erinra om denna situation 19 år tillbaka i tiden för att ställa det nuvarande läget i en rätt belysning. Ingen lär vilja bestrida, att en kår, som funnit sig så länge tillbakasatt som denna, kan ha skäl att låta sig gripas av missmod, även om statsmakterna sökt giva en viss tröst genom kommitté- och sakkunnigutredningar samt provisoriska anordningar.

Enligt vår mening har det icke varit riktigt eller lyckligt, att enstaka tjänstemannagrupper på sätt som nu skett under nära två decennier hänvisats till provisorier, vilka, även om de undan för undan upphjälpt ställningen så långt ske kunnat utan ett föregripande av definitiv löneroglering, likväl medfört som en konsekvens, att lika många års pensionärer berövats varje utsikt till förbättring.

Det har sagts och sagts otaliga gånger, att den uppväxande ungdomen är landets största tillgång. Denna sanning har vårt folk just i vår barnfattiga tid mera än tillförne haft skäl att betänka. Det brukar likaledes anses, att Sverige icke kan göra sig gällande i världen genom sina folkmängdssiffror utan måste söka ersätta vad som brister i kvantitet genom så mycket bättre kvalitet, med andra ord genom att giva folkets stora massa en god folkskolebildning och en mindre del en högre allmänbildning. Detta senare mål har man velat vinna genom att på den högre skolans lärare ställa höga krav på dokumenterade teoretiska kunskaper. Om man vill, att förmedlarna av denna högre bildning, alltså väsentligen lärarna vid läroverken, skola representera bästa möjliga ur-

val och kunna fylla sin uppgift på bästa sätt, måste man tillse, att deras existens icke i oskäligen grad tynges av de ekonomiska uppoffringar, som de måst göra för att bli skickade för sin uppgift. Samhället är icke betjänt av att ungdom, som med teoretisk begåvning förenar håg och fallenhet för lärarverksamhet vid högre skolor, hellre vänder sig till banor, där duglighet och kunskaper finna sin belöning i utsikter till en ämbetsmannakarriär eller till ett oftast mera ekonomiskt givande enskilt förvärvsarbete.

För det ansvarsfulla, hårt nervslitande arbete, som utföres vid våra läroverk, krävas lärare, som icke förtäras av ekonomiska omsorger utan kunna ägna sig åt ungdomens uppfostran och undervisning med glädje och kraft. Att läroverkslärarnas ekonomiska betingelser ej varit de önskvärda, framgår indirekt av den undersökning, som framlades i Tidning för Sveriges Läroverk år 1935, nr 24—25, där det påvisades, att endast 68 procent av lektorerna och 63 procent av adjunkterna voro familjefäder. Då man betänker, att befordringsåldern överstiger omkring 37 år för adjunkter och varit endast något lägre för lektorer, är det icke gärna möjligt att finna någon annan förklaring till detta missförhållande än genomsnittligt svag ekonomi.

I detta sammanhang bör också ett annat förhållande beröras. Statens löner äro i fråga om läroverken, åtminstone skenbart, oberoende av den s. k. fria prishildningen. En närmare eftertanke ger dock vid handen, att staten icke genom att begagna tillfället såsom ende större arbetsgivare på området kan eliminera konkurrensens verkningar. Ty om det också är sant, att nu såsom förr ett antal personer så helt gå in för specialiserade studier vid de filosofiska fakulteterna, att de efter universitetsstudiernas avslutning icke ha något annat val än att söka vinna sin bärning vid läroverken utan nämnvärda utsikter till befordran, så måste man dock räkna med att ungdomen i våra dagar tar vida mera hänsyn till ekonomiska realiteter än förr, då det gäller valet av levnadsbana. Den iakttagelsen har gjorts inom läroverken, att lärarkåren, i vad det gäller de manliga aspiranterna, nu synes få nöja sig med en svagare rekrytering än önskligt. En ung man med studiebegåvning inser ganska lätt, vilka begränsade utsikter han kan ha på en bana, där mot 1,245 adjunktstjänster svara 83 rektorstjänster och mot 389 lektorstjänster svara 52 rektorstjänster. En läraraspirant torde kunna räkna med att blott 10 à 20 procent av de ordinarie lärarna kunna ifrågakomma till befordran. För de övriga är intet annat att vänta än den uppflyttning i högre löneklass, som kommer på varje statstjänstemans lott, oavsett på vilket område han verkar. Att läroverkens lärarbehov eventuellt stiger, rubbar föga eller intet i detta resonemang, alldenstund tillväxten på extra stat vid läroverken endast gäller extra lärare.

Det förslag till löneplacering, som återfinnes i den kungl. propositionen, kan från ovan angivna synpunkter ej betecknas som tillfredsställande och tarvar enligt vår mening på åtskilliga punkter jämkningar.

Läroverken.

Rektorer.

I avseende på rektorernas avlöningsställning vilja vi till en början erinra om att, sedan det ursprungliga förslaget om införande av ett differentierat

system med viss gruppindelning av läroverken framförts av lärarlönekommittén och skolöverstyrelsen, så betydande förändringar ägt rum i fråga om rektorernas arbetsuppgifter, att hänsyn därtill bör tagas vid lönesättning och gruppdifferentiering. Så gott som alla läroverk ha vuxit, flickornas inträde ha skapat nya problem och ökat arbete i kameralt, administrativt och pedagogiskt avseende, täta förändringar i författningar och organisation ha ökat arbetsbelastning och ansvar. Allt detta pekar än mer i riktning mot differentiering.

Den av de läroverkslönesakkunniga föreslagna poängberäkningen, som i stort sett synes vara ändamålsenlig, är enligt vår mening i behov av ett par mindre justeringar. Dels kan det anmärkas, att realskolans avslutningsklass liksom i alla andra sammanhang med full rätt — och detta i all synnerhet numera, då den genom införande av treåriga gymnasielinjer kommit att ersätta första ringen av det fyraåriga gymnasiet — borde räknas såsom jämställd med gymnasieklass. Dels vore det rimligare att räkna varje påbörjat 50-tal lärjungar såsom 1 poäng i stället för att, såsom det föreslås, varje fullt 50-tal lärjungar räknas som 1 poäng. Slutligen vore det även lämpligt, att varje läroverk med över 700 lärjungar under alla omständigheter hänfördes till högsta gruppen.

I avlöningsreglementet synes § 6, mom. 2 böra justeras så, att en rektor icke under sin tjänstetid vid ett och samma läroverk behövde lida minskning i sina löneförmåner, därför att läroverk nedflyttades till lägre grupp. Detta vore i god överensstämmelse med den för övrigt genomgående grundtanken, att ingen befattningshavare skall behöva räkna med att hans löneförmåner utan hans eget förvållande minskas under den tid han bestrider samma tjänst. Denna grundsats borde komma till ett tydligare uttryck än nu skett beträffande rektorerna.

I överensstämmelse med de särskilda yttrandena å sid. 435 av herrar Grimlund och Norrbom anse vi vidare, att de tilläggsbelopp, som föreslagits skola utgå över respektive lönegradsbelopp, böra något höjas och fixeras till 600, 1,200 och 1,800 kronor.

Enligt departementschefens förslag till övergångsanordning skola lärare vid läroverken i Stockholm, Göteborg, Norrköping och Lidingö, vilka den 30 juni 1937 åtnjuta hyresbidrag från kommunerna, av statsverket erhålla motsvarande belopp utöver lönegradsplacering. För att rektorerna i nämnda städer skola få en löneställning, som kan anses skälig med hänsyn till deras tyngande arbetsbörda, äro de ovannämnda för samtliga rektorer föreslagna kontanta tilläggen otillfredsställande. Sagda rektorer böra enligt vår mening utöver de av oss för rektor föreslagna tilläggsbeloppen såsom personligt lönetillägg tillerkännas av statsmedel belopp, motsvarande nu utgående hyresersättning minskad med förutnämnda 600, 1,200 eller 1,800 kronor alltefter vederbörande rektors läroverksgrupp.

Lektorer.

Vid sitt förslag att placera lektorer i 27 lönegraden och adjunkter i 23 lönegraden uttalar departementschefen farhågor för att placeringar i närmast

högre lönegrader skulle framkalla ej oberättigade anspråk på lönegradsuppflyttningar från avsevärda grupper förvaltningstjänstemän. Enligt vår mening skiljer sig en lärares arbete på alltför många punkter från en administrativ tjänstemans, en officers eller en ingenjör's för att några bindande slutsatser skulle kunna dragas vid jämförelser. Ytterst blir avvägningen av lönerna beroende på dels de kostnader, som äro förknippade med kompetensen, dels den värdering av arbetet, som statsmakterna finna skälig.

Lektorerna ställdes enligt beslut av 1918 och 1919 års riksdagar i lönehänseende i sådan relation till de förutvarande andragradstjänstemännen, att lektorernas grundlön med 400 kronor skulle överstiga de förras. Andragradstjänstemännens huvudgrupp, förste kanslissekreterarna, äro nu placerade i 26 lönegraden. Emellertid voro de 1918 och 1919 fastställda grundlönerna baserade på en lätt modifiering av de för 1914 beräknade levnadskostnaderna. Ökningen såväl av dessa som av avhandlingskostnaderna och studiekostnaderna i allmänhet har medfört, att en lönegrads skillnad (480 kronor) är för knapp för att möjliggöra den amortering av studieskulder, som den ovan nämnda differensen i lön i förhållande till andragradstjänstemännen avsåg. Ett avstånd av två lönegrader torde sålunda ekonomiskt närmast motsvara den relation, som 1918 och 1919 års riksdagar åsyftade.

Då lektorstjänsterna äro de enda, för vilka staten såsom kompetenskrav uppställt filosofisk doktorsgrad, då doktorsgraden utöver licentiatexamen kräver cirka två år och kostnaderna för tryckning av en avhandling numera i medeltal överstiga 2,000 kronor, synes det oss uppenbart, att personer, som underkastat sig så stora kostnader för förvärvandet av lektorskompetens och som efter genomgången provårsutbildning och ett antal års tjänstgöring som extralärare erhålla befattningar, som endast mycket sällan leda till någon fortsatt befordran, icke kunna sägas bli för högt placerade, om de — såsom vi påyrka — sättas i 28 lönegraden. Även enligt B 28 skulle nyutnämnda lektorer i Stockholm, Göteborg, Norrköping och Lidingö — och antalet lektorer vid dessa läroverk motsvarar $\frac{1}{4}$ av hela landets — få en något lägre nettolön än som dessa till följd av de nu utgående kommunala tilläggen åtnjuta.

Vi vilja på denna punkt även påpeka, att läroverksstadgan i särskilt hög grad lägger på lektorerna uppgiften att hålla kontakt med vetenskapens framsteg, vilket — utom i ett fåtal, med stora offentliga bibliotek utrustade städer — innebär, att lektorerna borde i mån av tillgångar skaffa sig nyttkommen vetenskaplig litteratur. Såväl den svenska som den utländska vetenskapliga litteraturen har under de senaste decennierna fördyrats i mycket hög grad.

I anslutning till departementschefens förslag till övergångsordning beträffande före den 30 juni 1937 utnämnda lektorer i städerna Stockholm, Göteborg, Norrköping och Lidingö anse vi, att nämnda lektorer böra med statsmedel såsom personligt lönetillägg få behålla nu utgående hyresbidrag, dock minskat med skillnaden mellan lönebeloppen i B 28 och B 27.

Adjunkter.

Den egentliga huvudmassan av läroverkslärarna, adjunkterna, föreslås i propositionen placerad i 23:e lönegraden. Såsom framgår av departementschefens uttalande å sid 79—80, har stor och långvarig tvekan rått mellan 23:e och 24:e lönegraden. Herrar Grimlund och Norrbom ha i sitt särskilda yttrande framhållit, hurusom en förskjutning mot 24:e lönegraden alltmera framträtt såsom berättigad under den långa tid, som de upprepade utredningarna tagit, alldenstund jämförelsepunkterna inom övriga delar av civilförvaltningen undergått förskjutningar genom differentiering av förut enhetliga grupperns lönegradsplacering. Departementschefen anför i sitt uttalande, att en placering av adjunkterna i 24:e lönegraden skulle innebära en kostnadsökning av 600,000 kronor. Mot denna merutgift bör dock rättvisligen vägas den minskning i kostnader, som ständigt erhålles därigenom att gymnasieundervisningen, vilken principiellt ansetts böra motsvaras av lektorstjänsterna, enligt vad som vid flera tidpunkter utretts, till omkring 50 procent bestrides av adjunkterna, en utgiftsminskning, vilken ej oväsentligt överstiger den nämnda kostnadsökningen å 600,000 kronor.

Det framhålles i den Grimlund—Norrbomska reservationen, att drygt 28 procent av adjunktstjänsterna skulle sänkas i löneavseende genom Kungl. Maj:ts förslag. Tages hänsyn till nettolönen, visar det sig, enligt samma yttrande, att mer än hälften, 56 procent, av samtliga adjunkter få mindre behållen lön, mindre »att leva på» än nu. Att de nuvarande befattningshavarna genom särskilda övergångsbestämmelser skulle besparas besvikelsen att se till och med sina bruttolöner reducerade efter nära tjugو års väntan på löne reglering, är visserligen en akt av hänsyn till den enskildes lojala tro på arbetsgivaren-statens goda vilja, men kvar står dock frågan: har något inträffat, som kan motivera en sänkning av lönestandarden för en så stor del av kåren? Ha kraven på lärarnas arbete sänkts? Ha klasserna minskats och undervisningen därför blivit dyrare? Har erfarenheten visat, att examina vid universitetet blivit billigare att avlägga? Ingen av dessa frågor torde kunna besvaras jakande.

Vi finna det sålunda ur olika synpunkter berättigat, att adjunkterna placeras i B 24. I fråga om övergångsbestämmelserna för de före den 30 juni 1937 utnämnda adjunkterna i Stockholm, Göteborg, Norrköping och Lidingö föreslå vi med vederbörliga förändringar samma övergångsanordningar som ovan föreslagits beträffande lektoreorna i nämnda städer.

Övningslärare.

För övningslärarna har departementschefen föredragit 20:e lönegraden framför den, som såväl skolöverstyrelsen som läroverkslönesakkunniga enhälligt förordat, nämligen den 21:a.

Vi finna en placering av övningslärarna i 21:a lönegraden — varvid det i åtskilliga yttranden och förslag, även departementschefens, angivna systemet för reduktion av lönen allt efter timtalet kommer i tillämpning — innebära

en större rättvisa mot denna grupp, som likväl vid det stora flertalet läroverk kommer att på grund av det begränsade timtalet stanna vid ganska låga inkomster. Med vederbörliga förändringar föreslå vi för före den 30 juni 1937 utnämnda övningslärare i Stockholm, Göteborg, Norrköping och Lidköping samma övergångsanordning som beträffande lektorer och adjunkter i sagda städer.

Icke-ordinarie ämneslärare.

I den tabell, som återfinnes å sid. 428 i propositionen, jämföres nuvarande och föreslagna löner för extra ordinarie manlig adjunkt. I herrar Grimlund och Norrboms förut nämnda reservation framhålles, att denna tabell icke ger en fullt klar föreställning om de föreslagna förändringarna, beroende på att dels ingen hänsyn tagits till de arvodesförhöjningar å 350 (respektive 700) kronor, som nu utgå efter 6 (respektive 12) terminers tjänst, dels icke tagits i betraktande att siffrorna för »Föreslagen lön» böra minskas med vissa obligatoriska avdrag. De sålunda till och med innevarande års slut utgående arvodesförhöjningarna kan man i varje fall icke rimligen helt bortse ifrån.

Då den föreställningen möjligen kan tänkas ha uppstått, att tillkomsten av de vid 1935 års riksdag beslutade nära 300 adjunktstjänsterna skulle ha kunnat väsentligt nedbringa genomsnittsåldern hos den i extra ställning kvarstående gruppen, äro följande uppgifter om medelåldern vid första utnämning till ordinarie adjunkt värda att anföras:

1928—1929	39.3 år
1929—1930	38.9 »
1930—1931	39.9 »
1931—1932	41.1 »
1932—1933	40.2 »

De sökande till de 125 tjänster, som skola tillsättas under våren 1937, hade vid ansökningstidens utgång sommaren 1936 en medelålder av 36.4 år, d. v. s. de utnämndas ålder kan beräknas ej oväsentligt överstiga 37 år. Sänkningen å ålder torde således vara obetydlig.

Om de extra ordinarie adjunkterna — såsom vi vilja föreslå — placeras i 21:a lönegraden, komme kostnadsökningen vid jämförelse med Kungl. Maj:ts nuvarande förslag att bliva föga betydande. För närvarande torde det antal lärare, som kunde komma i fråga, uppgå till omkring 250, varav 125 under våren 1937 bliva utnämnda till ordinarie tjänst. Om de återstående 125 vore placerade på A-ort, bleve skillnaden mellan 18:e och 19:e löneklassen cirka 42,000 kronor; vore de placerade på D-ort, bleve skillnaden cirka 52,000 kronor; i båda fallen har 11 procent dyrtidstillägg inräknats.

Likalönprincipen.

Vad slutligen de kvinnliga läroverkslärarna beträffar, innebär regeringsförslaget ett genomförande av likalönprincipen. Utan att nu vilja taga ställning till frågan om lika lön för de högt kvalificerade tjänster, varom här är fråga, anse vi — i likhet med vad vi finna lämpligt beträffande riksdagens blivande beslut i år rörande lönereglering åt folkskollärarkåren — att med

avgörandet av denna för statens hela lönepolitik prejudicerande fråga bör anstå till dess resultaten av 1936 års lönekommittés arbete enligt beräkning redan nästa år underställes riksdagen. I avvaktan härpå föreslå vi, att kvinnliga befattningshavare placeras två lönegrader lägre än motsvarande manliga befattningshavare; kvinnliga lektorer skulle sålunda enligt vårt förslag tills vidare placeras i B 26 och kvinnliga adjunkter i B 22 o. s. v. Ett uppskov med det definitiva ståndpunktstagandet till likalönprincipen synes oss så mycket mera motiverat, som de kvinnliga läroverkslärarna även enligt regeringspropositionen till följd av dess övergångsbestämmelser ändock ej förrän 1943 skulle komma i fullt åtnjutande av samma lön som manliga befattningshavare.

Seminarier och tekniska läroverk.

Den här ovan föreslagna lönegradsplaceringen för de allmänna läroverkens lärare bör enligt vår mening i tillämpliga delar även bli gällande för lärarna vid seminarier och tekniska läroverk.

Kostnader.

De merkostnader, som de av oss här ovan påkallade ändringarna i regeringens löneförslag skulle föranleda per läsår, kunna visserligen icke av oss exakt angivas men torde kunna beräknas till omkring 800,000 kronor. Den förhöjning med ungefär 2½ procent av ifrågavarande avsnitt av kulturbudgeten, som våra yrkanden representera, borde enligt vår mening icke kunna utgöra något oöverkomligt belopp utan fastmer vara ett uttryck för en bättre värdering av ifrågavarande lärares uppgifter och arbete liksom för de svenska statsmakternas omsorg om den högre skolbildningen.

Med stöd av ovanstående hemställa vi,

att riksdagen måtte besluta följande lönegradsplaceringar vid de allmänna läroverken: lektorer i 28:e lönegraden, adjunkter i 24:e lönegraden, övningslärare i 21:a lönegraden och extra ordinarie adjunkter i 21:a lönegraden;

att ett ståndpunktstagande till frågan om likalön bör anstå i avvaktan på resultaten av 1936 års lönekommittés arbete, och att kvinnliga lärare tills vidare placeras två lönegrader lägre än motsvarande manliga lärare;

att riksdagen i avseende på rektorers avlöning liksom vissa övergångsbestämmelser måtte besluta sådana ändringar i propositionen, som vi här ovan föreslagit; samt

att riksdagen beträffande seminarier och tekniska läroverk måtte fastställa motsvarande förändringar av lönegradsplacering som för läroverken.

Stockholm den 9 april 1937.

Nils Holmström.

C. Fr. Carlström.

